

Twijfelachtige vrijheden

**Uitgave van het
Humanistisch Verbond**

Verschijnt om de veertien dagen

**24ste jaargang nummer 8
19 april 1969**

Hoofredacteur: dr. A. L. Constandse

Redactieraad:

**mr. dr. M. Rood-de Boer, prof. dr. J. C. Brandt
Corstius, H. Mozes, mej. E. van der Reijden,
R. de la Rie, mr. dr. H. J. Roethof**

**Redactiesecretaris: F. C. van Soesbergen
Paulus Buyslaan 23, Amersfoort
Telefoon 03490-16474**

**Administratie, abonnementen en advertenties:
postbus 114, Utrecht, telefoon (030) 24641
giro 304960 t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht**

Advertentietarieven op aanvraag

**Abonnementsprijzen per jaar:
voor Nederland, andere E.E.G.-landen, Suriname
en de Antillen f 9,50,
overige landen f 12,-
Losse nummers f 0,50**

In dit nummer (8 pag.) o.a.:

**Casper Vogel: Monsieur Hawarden (pag. 4)
Dick Scherpenzeel: Ontwikkelingshulp (3) (pag. 5)
Maaike Meijer: God wil doodgaan (pag. 6)
D. van der Kellen: Abortus Provocatus (pag. 7)**

TOT de erkende vrijheden van de democratie behoort de onbelemmerde mogelijkheid, een vereniging te vormen. Natuurlijk heeft zulk een organisatie een doel en het kan zijn, dat de regering zich daarmee bezig moet houden. Zij kan moeilijk toelaten, dat er een bond wordt gevormd om te stelen of in te breken, want dat is bij de wet verboden. Zulke bonden (of benden) bestaan wel, maar dan wast de overheid haar handen in onschuld. Iets anders wordt het als er een vereniging wordt opgericht om bijvoorbeeld de dienstplicht af te schaffen: er is geen wet die verbiedt te streven naar het veranderen van wetten.

EEN antimilitaristische organisatie is dus volkomen legaal. Even wettelijk zijn unies die het huwelijk willen propageren of het zouden willen opheffen; die de geboorte van kroost willen bevorderen of tegenwerken; die de belangen van gehuwden, ongehuwden of principiële vrijgezellen willen dienen, of die het leven gemakkelijker wensen te maken voor homofielen. Met al zulke organisaties heeft de regering in beginsel niets te maken; de soevereiniteit van het volk gaat boven het programma van een kabinet. Anders verzeilen wij in een dictatoriaal systeem, en de bemoeizucht van de ambtenarenstaat is al groot genoeg.

ONS land kent echter een regeling, die volkomen uit de tijd is, maar die wordt gekenmerkt door de term 'koninklijke goedkeuring'. Er was een tijd dat de koning aan een vereniging zijn zegen schonk, en daarmee had die organisatie dan 'rechtspersoonlijkheid' verkregen. De statuten bleken niet strijdig met de wet of behaagden zelfs de monarch. Het praktische voordeel van de goedkeuring was dat de bestuursleden niet individueel aansprakelijk waren voor de gedragingen van de groepering. Deze gold zelf als 'persoon', zij kon bijvoorbeeld schuld maken, zonder dat een der deelnemers hiervoor verantwoordelijk kon worden gesteld.

NU is dit woord 'koninklijk' reeds lang een fictie: vrijwel alle vorstelijke bevoegdheden zijn overgegaan op de regering, die de staat vertegenwoordigt. Het was dus beter te spreken van 'staatsgoedkeuring'. En zelfs het feit dat er een koninklijk besluit bij te pas komt is van geen betekenis: zo'n besluit

is door een minister of een kabinet genomen. Feitelijk moet de term 'koninklijke goedkeuring' dus voor een organisatie betekenen: een door de overheid erkende rechtspersoonlijkheid. Eigenlijk is ook die erkenning overbodig: een regering mag wel over de wettelijkheid van een nagestreefd doel oordelen, maar aangaande dat doel zelf heeft zij niets goed of af te keuren als het niet in strijd is met de wet. Men zou dus kunnen volstaan met het laten inschrijven van een organisatie als 'persoonlijkheid', maar mogen weigeren om bijvoorbeeld een bond van zakkenrollers, inbrekers of moordenaars te registreren.

WAT zien wij echter? Herhaaldelijk hebben regeringen op grond van hun eigen programma's, hun taboes of bijgeloof, hun 'waarheden' of hobbies de koninklijke goedkeuring geweigerd aan onwelgevallige organisaties. Als die bijvoorbeeld streefden naar geboortebepijking of verbreiding van het ongelooft hebben zij er in het verleden allerlei last van ondervonden. Zulke verenigingen bestonden toen wel, maar zakelijk gesproken en officieel waren zij er eigenlijk niet. Bij conflicten en processen moesten bestuursleden zich persoonlijk verantwoorden. Dat ging wel, maar er was toch duidelijk sprake van discriminatie.

NU heeft zo'n afwijzend oordeel ook het C.O.C. getroffen, de organisatie van homofielen. Drie of vier procent der Nederlanders zijn - zo wordt aangenomen - homo-seksueel of lesbisch. De staat of de gemeenschap hebben geen nadelen ondervonden van de aparte seksuele geaardheid van deze groep, in tegenstelling tot alle moeilijkheden met huwelijk, overspel, scheiding en vruchtbaarheid der heteroseksuelen. De ministers, die aan het C.O.C. de 'koninklijke goedkeuring' weigerden, hebben dit gedaan op grond van particuliere afkeer van een bepaalde 'natuur' van een aanzienlijk deel hunner landgenoten, zo moet men veronderstellen. Er was geen strijd met de wet (homofilie is niet strafbaar) en het C.O.C. streefde geen illegale doeleinden na. Integendeel poogt het onderlinge hulp, solidariteit en bescherming te bevorderen. Dat blijkbaar ook gehuwden lid kunnen zijn gaat niemand iets aan. En het is kinderachtig dit feit als voorwendsel te gebruiken voor de weigering.

KRITISCH ALLERLEI

Krishna

JIDDU Krishnamurti, wijsgeer en schrijver, die sinds veertig jaar volgelingen in Europa en Amerika heeft, zal zich in Engeland vestigen. In 1910 kwam Annie Besant, een invloedrijke figuur in de theosofische beweging, tot de overtuiging dat de jonge Krishnamurti, geboren in 1897 in Zuid-India, een nieuwe incarnatie van Christus was. Zij stichtte de orde van de Ster van het Oosten. In 1925 aanvaardde de herboren Christus (Krishnamurti) zijn messiaschap. Hij trad op als hoofd van de orde, reisde over de gehele wereld, maar weigerde na een aantal jaren het leiderschap te bekleden. De orde van de Ster verdween. In Ommen was het Europese hoofdkwartier van de orde van de Ster gevestigd; de daar gehouden Sterkampen trokken duizenden mensen. Laatstelijk was Krishnamurti in 1967 in Amsterdam, maar zijn verblijf bleef betrekkelijk onopgemerkt. Zijn boodschap luidt: zelfinkeer en zelfbevrijding. Zijn bedoeling is: de mens van het uiterlijke gezag bevrijden, hem van angsten verlossen en hem 'de verwezenlijking van het Zelf geven'.

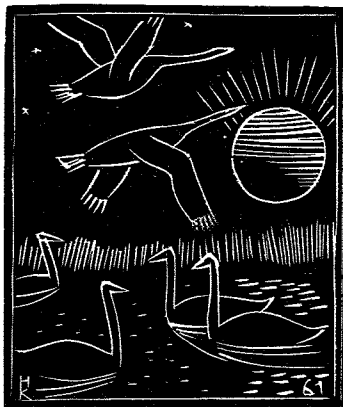
Opschudding

IN het Vaticaan is opschudding gerezen door het feit, dat de 42-jarige mgr Mario Cornejo Radavero, een van de drie hulpbisschoppen van de kardinaal-aartsbisschop van Lima in Peru zijn functie heeft neergelegd en de kerk heeft verlaten uit protest tegen de houding van de conservatieve meerderheid van de Zuid-amerikaanse bisschoppen. Mgr. Radavero werd acht jaar geleden op 34-jarige leeftijd tot bisschop gewijd. Hij schaarde zich onder degenen die ernst willen maken met de 'kerk van de armen'. Langzamerhand zou hij echter tot het besef zijn gekomen dat slechts een klein deel van de Zuidamerikaanse bisschoppen werkelijk de vernieuwing willen en de strijd tegen de onrechtvaardige toestand ernstig nemen. Van de aartsbisschop van Lima, kardinaal Juan Landazuri Ricketts, heeft hij echter steun ondervonden. Na het heengaan van zijn medewerker heeft de kardinaal het aartsbisschoppelijk paleis verlaten en zijn intrek genomen in een bescheidener behuizing, zoals voor hem ook mgr Helder Camara, bisschop van Recife in Brazilië, heeft gedaan.

Luns

MINISTER Luns erkent op 20 maart in Rome, tijdens een gesprek met de pers op de kanselarij

van de Nederlandse ambassade, te hebben verklaard 'dat de paus heel blij is dat het grootste deel van de rooms-katholieken in Nederland trouw is aan de traditie en het gezag van de kerk'. De audiëntie die de paus aan minister Luns heeft verleend, droeg een volstrekt particulier en a-politiek karakter. De minister heeft dan ook terzake geen enkel contact met de ministerraad opgenomen. Minister Luns antwoordt dit op vragen van het Tweede Kamerlid drs. G. Nederhorst. De minister voegt hieraan toe dat de genoemde uitlatingen niet vallen binnen zijn ministeriële verantwoordelijkheid. In elk geval heeft de heer Luns zijn trouw betuigd aan de paus, een vreemd staatshoofd. Aan de pauselijke nuntius in Den Haag heeft hij ook al excuses aangeboden voor de pauselijke versieringen op het schrijversbal, en toen wel als minister. Wie kan Rome en Den Haag zo nog uit elkaar houden?

Houtsnede: Han Krug

Staking

DS. J. KETELAAR uit Drachten ging de drie dagen, dat de PvdA confereerde, voor het Haagse Congresgebouw in hongerstaking. 'In de hoop en in de verwachting', zei hij tot het congres, 'dat u gaat hongeren naar gerechtigheid.' Ds. Ketelaar, die de congresuren sleet in zijn eigen wagen waarop een groot bord met de tekst 'Blauwe revolutie' stond, had weinig aanloop van congresgangers. Voor het Congresgebouw deelde hij folder-tjes uit, waarin hij de socialisten smeekte weer werkelijk sociaal te worden. 'Laat de echte socialen opstaan en desnoods nieuwe rijen sluiten. Nog altijd leven miljoenen verworpenen der aarde in slavernij, geestelijk, economisch en politiek.' Een sympathieke vermaning.

Protest (1)

HET KON niet uitblijven. Het studentenverzet tegen maatschappelijke euvelen, tekortkomingen en schijnheiligheden moest ook explosief merkbaar worden in de Joodse bevolkingsgroep der Verenigde Staten, een groep die met haar zes miljoen mensen verreweg de grootste Joodse groep ter wereld is. In een bijeenkomst te Washington hebben leiders van 27 Joodse organisaties (aldus de Groene) de toornige woorden moeten aanhoren, die 70 Joodse studenten uit 33 universiteiten bezigden om dat wat zij 'de Joodse establishment' noemden met meer of minder forsheid te striemen. De Joodse gemeenschap – zo luidde het hoofdverwijt – heeft geen belangstelling voor de strijd tegen de oorlog, voor de onderwijs-hervormingen, voor de rassengelijkheid tussen blank en zwart.

DE Joodse establishment piekert altijd-maar over antisemitisme; waarom gebruikt zij haar invloed niet, aldus de Joodse studenten, om misdragingen van Joodse huisjesmelkers in zwarte krottenwijken tegen te gaan?

Protest (2)

VAN de zijde der ouderen werd de vraag gesteld of de aanwezige studenten wel representatief waren voor de Joodse studerende jeugd in de V.S.: is de grote meerderheid niet apathisch en bepaalt zij zich niet tot traditionele Joodse activiteiten? Inderdaad, antwoordde een student, of ze zijn onverschillig of het Jodendom heeft hun niets meer te bieden. Waarop van de zijde der ouderen de betuiging kwam, dat men zich net als de studenten ongerust maakte over de grote nadruk op de materiële waarden en te weinig over Vietnam, racisme en armoede: er is iets gemeenschappelijks tussen ons, maar we hebben geen contact, zo werd triest geconstateerd.

Abortus

PER JAAR aanvaardt één op de 125 vrouwen tussen 14 en 50 jaar in Nederland illegale abortus provocatus. Dat is 20.000 gevallen per jaar. Een schatting slechts. Ook het getal 60.000 hoort men wel noemen. De zaak is en blijft in discussie. Maar hoe denkt de gemiddelde Nederlandse vrouw over abortus? Om hierin een inzicht te krijgen heeft de redactie van het maandblad Vrouwenbelangen van de Nederlandse Vereniging voor Vrouwenbelangen Vrouwenarbeid en Gelijk Staatsburgerschap het hele januari-nummer aan dit probleem gewijd en er bovendien een enquête aan verbonden. Achterin het blad (voor f 1,50 op te vragen bij het bureau van de vereniging, Halmaheistraat 30 Amsterdam) staat dan ook een enquêteformulier met vijf vragen, die de kern van het probleem raken. Ook niet-leden kunnen de vragen beantwoorden.

Statistiek

VOLGENS het Centraal Bureau voor de Statistiek zijn in 1968 117.500 huwelijken gesloten (115.100 in 1967). Het aantal geboorten, 237.300, was 1.400 lager dan in 1967. Daarentegen bedroeg het aantal overledenen met 105.000 ruim 5.000 meer dan in 1967, zodat het geboorteoverschot, 132.300, ruim 6500 beneden dat van 1967 bleef. Berekend per 1.000 inwoners bedroeg het geboortecijfer 18,6 tegen 18,9 in 1967. De sedert 1964 in ons land waargenomen versnelde geboortedaling heeft zich dus in 1968 voortgezet. Het aantal buitenechtelijk geboren kinderen was in 1968 wat minder dan in 1967 (4.900 tegen 5.000). Het sterftecijfer, 8,2 per 1.000 inwoners, lag iets hoger dan in 1967 (7,9 pct.). In 1968 stierven, evenals in 1967, 3.200 kinderen beneden één jaar. De zuigelingensterfte bleef met 13,4 per 1.000 gelijk aan die van 1967.

RANDSTAD

*Verrengend is het coloriet van de wereld
en triest gaat de wind door de blokken gebouwd
als woningen voor de menselijke mieren.*

*Van asfalt en van beton worden wegen
gelegd door tanige bulldozers en kranen
klimmen aan de kim tot een kunstig decor.*

*Onkruid woekert hier nog en daar tussen
carcassen bijvoorbeeld van auto's roestige
bloemen verwelkt op het feest van de snelheid*

*waarlangs de sprinkhanenplaag van het verkeer
trekt in de zomer met een vurig verlangen
naar vrijheid en zon die de berm ons bieden.*

REINOUT VREIJLING

(Uit 'Hecate', Uitg. Desclee De Brouwer,
Brugge/Utrecht.)

De rijke duitse kerken

REEDS verscheidene malen hebben wij kunnen wijzen op het toegenomen verzet tegen de kerkbelasting in de Westduitse Bondsrepubliek. De situatie daar is middeleeuws: de staat int voor de lutherse en katholieke kerken de belastingen, die wettelijk aan de lidmaten worden opgelegd. Die aanslagen zijn niet mals. Het weekblad *Der Spiegel* heeft nu in zijn nummer van 24 maart een boekje opengedaan over deze kwestie. Nog nooit – aldus dit blad – waren de Westduitse kerken zo rijk als tegenwoordig. In 1968 hebben de evangelische en roomse instellingen samen drieduizend miljoen mark ontvangen, die de staat voor hen van de burgers had gevorderd.

OVER die rijkdommen nog het volgende. Per hoofd der bevolking (kinderen, huisvrouwen enz. meegerekend) ontvingen de genoemde christelijke instanties 57 mark, en wel van acht tot tien percent der loon- en inkomstenbelastingen van hun leden. Van 1952 tot 1967 stegen lonen en salarissen met gemiddeld 150 percent, maar de kerkelijke inkomsten met... 380 percent, en volgens sommigen zelfs met 439 percent. De roomse kerk heeft miljoenen in zuiver zakelijke ondernemingen gestoken (zoals in de uitgave van het weekblad *Publik*), in banken en ondernemingen. De protestanten blijven daarbij niet achter. De beste financiële deskundigen beleggen de kerkelijke rijkdommen. De katholieke kerk bezit 350.000 hectaren grond, de lutherse 130.000 ha. Zij investeren honderden miljoenen in huizen, kantoren, winkels en fabrieken. Volgens het blad spant het Vaticaan, dat armoe predikt als deugd, de kroon: het bezit een vermogen, dat geschat wordt op 50.000 miljoen mark! Maar de Duitse kerken zijn ook niet arm.

SINDS wanneer is de Duitse staat de zaakwaarnemer voor de grote kerken? In het midden van de negentiende eeuw hebben de geestelijken en predikanten een wettelijk erkende kerkbelasting ingevoerd op grond van de inkomens van hun gelovigen. De staat stelde toen zijn belastingadministratie ter beschikking, opdat de kerk op de hoogte was van die inkomens. Maar – en men heeft alle redenen om zich daarover te verbazen – het was de republiek van Weimar die in 1919 de wettelijke verplichting op zich nam, de kerkbelasting ook zelf te innen! En in de grondwet van de Bondsrepubliek is in 1949 dit beginsel nog eens bevestigd. De kerk was niet verontrust als haar lidmaten niet meer geloofden, niet meer de dienst bijwoonden of zelfs atheïst werden. Als zij echter geen belasting betaalden kwam de deurwaarder. 'Het gaat de kerk alleen om het geld', werd er veelvuldig gezegd.

ER WAREN deelstaten – zoals Baden-Württemberg – die zelfs ondernemingen bij de wet verplichtten extra-belasting te voldoen voor de bouw van kerken. Ja, er waren mannen die buiten elke kerk stonden maar die werden verplicht te betalen voor hun vrouwen, die wel bij een kerk stonden ingeschreven. Er mogen naast de kerkbelasting nog andere bijdragen gevorderd worden, zoals 'Kirchgeld' (ingevoerd tussen 1928 en 1935) en de vrijwillige, maar nadrukkelijk gevraagde 'Diakoniegroschen'.

DE vragen, die nu aan de orde zijn, moeten zeer belangrijk worden genoemd. Ten eerste: is de dienstbaarheid van de staat aan de ker-

ken niet ongrondwettig? De grondwet zegt: 'De vrijheid van geloof, geweten en godsdienstige en wijsgerige belijdenissen is onschendbaar.' Daaruit moet voortvloeien dat iedereen de vrijheid behoort te hebben, te bepalen of hij al dan niet aan een kerk geld wil betalen. Eigenlijk heeft de staat niets te maken met geloof of ongelooft van zijn burgers. Die moeten vrijwillig en zelf hun bijdragen geven, of niet. Ten tweede is de vraag, wie eigenlijk lid is van een kerk. 'Iedereen die gedoopt is', zo zeggen de vertegenwoordigers van dit soort christendom. De rechtsgeleerden der tegenpartij werpen daar tegen op, dat onvolwassenen, gedoopt en later geconfirmeerd door toedoen van hun ouders, nooit vrijwillig tot de kerk zijn toegetreden. Nu is het mogelijk, via een juridische procedure, uit de kerk te treden. De advocaat Moojer zegt dienaangaande, dat dit niet nodig is: 'Uittreden kan slechts iemand, die is toegetreden.' Maar het is ook moeilijk, zich af te scheiden en er zijn allerlei voorbeelden van chicanes op dit gebied. Bovendien is Duitsland in dit opzicht nog zo conservatief, en bleven kerk en staat zo nauw gebonden, dat het verlaten van de kerk bijna geldt als een staatsvijandige daad. De meesten zijn er bang van. Velen zijn ook wel gelovig, maar zij vinden het onzin van de kerk een bankiersfirma te maken.

DE liberale FDP heeft nu in haar verkiezingsprogramma geëist, dat men niet meer verplicht zal worden aan de kerk de belasting te betalen, die zij oplegt uit hoofde van iemands inkomen. In 1965 is al uitgemaakt, dat een onkerkelijke echtgenoot niet kan worden gedwongen, belasting te voldoen voor zijn kerkelijke vrouw. Er zijn katholieken, die notarieel laten betekenen, dat zij uittreden als lid van de wereldlijke onderneming, die kerk heet, maar blijven behoren tot de geloofsgemeenschap. Anderen wijzen er op, dat er geen noodzaak is zoveel te betalen, omdat de godsdienstige instellingen zoveel voorrechten hebben, zoals subsidies en vrijdom van belasting, dat zij naast de kerkbelasting nog honderden miljoenen extra-voordeel genieten.

ENFIN: het verzet begint de bisschoppen te verontrusten. Een pater zei van de advocaten, die in het strijdperk zijn getreden: 'Voor hen allen zou arbeidsdienst in een werkkamp de beste levensvorm zijn.' Hij zal heimwee hebben naar het Derde Rijk, toen staat en kerk elkaar op vele terreinen, ook op zakelijk gebied, best konden vinden, en geen lidmaat zijn mond durfde open te doen. Maar er is intussen gelukkig wel het een en ander gewijzigd...

A. L. C.

Het was begonnen met een vaag plan; een Fries Vrijdenkersplan, van: 'Eigenlijk zouden we eens...' en 't Zou wel fijn zijn, als we...' en 't ging over bejaarden, buitenkerkelijke bejaarden, die ervoor pasten om hun laatste levensjaren te slijten te midden van het christelijke gedoe, waar ze altijd zo tegen geageerd hadden maar voor wie op het gebied van bejaarden-tehuizen geen andere keus overbleef. 'Als we nu eens een villa verbouwen?...' Tien jaar later, in 1959, stond er in Amsterdam een huis, dat vier miljoen had gekost en waarvan de bewoners zeggen: 'k Wou, dat ik er tien jaar eerder in had gekund'. Het Gerhardhuis, dat begin april van dit jaar alweer z'n tienjarig bestaan heeft gevierd.

Wat er in die tien voorbereidende jaren aan werk verzet is, hoe er gepuzzeld en gerekend is, hoe alles er in de allereerste plaats op gericht was om het voor de bejaarden prettig en leefbaar te maken, hoeveel zorg er besteed is aan de inrichting, het meubilair, de bekleding van de stoelen, de lampen en de gordijnen, dat weet ik zo goed, omdat mijn man er van de prilste villa-plannen af met hart en ziel aan heeft meegedaan. En toen hij, door allerlei andere drukke bezigheden genoodzaakt was z'n bestuursfunctie neer te leggen, hadden we hier thuis allemaal het gevoel, dat er iets wegging uit ons leven; iets, waar we zo langzamerhand mee vergroeid waren. Geen uitgebreide salaristabellen voor 't personeel meer; niet meer van: 'Ga jij eens op de Horeca-tentoonstelling kijken naar een afwasmachine'; geen problemen meer van 't dak lekt of hoe krijgen we 't eten zo vlug mogelijk en warm op alle kamers, wél een telefoontje: 'Je man gaat weg uit het bestuur en nu willen we hem iets geven. Weet jij iets?' Dat weet je op zo'n moment natuurlijk nooit of eigenlijk is er maar één ding, dat hij altijd zal vinden: een boek of een boekenbon. Ineens wist ik het: mimi-tafeltjes! Een paar kleine bijzettafeltjes, die je vlug ergens neer kunt zetten en die we allang eens hadden willen kopen maar die altijd plaats hadden moeten maken voor schoenen voor de kinderen, wintermantels of lange broeken. Mimi-tafeltjes. 'Niets tegen papa zeggen, dan blijft het een verrassing!' sprak ik met de kinderen af; die overigens, hun vader kennend, opvallend zuinig keken. Maar 's avonds, in bed, hield ik het niet langer uit: 'Zeg, je gaat weg, hè, en nu wilden ze...' Mijn man, die vaker met dit bijltje gehakt had en de procedure kende van andere afscheidscadeaus van medebestuurders, bedacht zich geen ogenblik: 'De 'Don Quichote' wil ik graag hebben. Dat is een nieuwe uitgave, prachtig, in één groot deel, met tekeningen van Doré.' Ik ging door alle matrassen heen en produceerde met m'n laatste krachten: 'Mimi-tafeltjes'. Even was het doodstil. 'Zie je', zei ik maar weer, 'da's zo fijn voor de visite. En zelf komen we er toch niet toe...' Stilte. Toen kwam het: 'De visite! Heb ik twintig jaar in dat bestuur gezeten of de visite! Heeft de visite soms nog iets meer nodig? Zeg het maar, ijsmutsen of warme pantoffels, dan bedank ik wel weer voor een andere stichting.'

Natuurlijk werden het mimi-tafeltjes. Prachtige tafeltjes en natuurlijk was hij er net zo blij mee als ik en achteraf: wie gebruikt ze het allereerste, iedere dag, voor paperassen, asbakken, sigaren, pijpen, tijdschriften, kranten en boeken? Alleen niet voor de 'Don Quichote', want die heeft hij nog niet. Nu ja, die komt nog wel, daar ben ik niet bang voor.

Monsieur Hawarden: vergeefse strijd tegen eigen identiteit

'...dat geheimzinnige in het leven van die vrouw was juist wat mij aantrok. Ik zag ze zoals een gestalte die ge hebt nagestaard en die verdwijnt in het niet. Maar ik schreef toch naar een onloochenbare werkelijkheid.' 'Waar ik zelf onder de bekoring was van dit mysterie, zo heldhaftig gedragen, wilde ik niet trachten te weten waarin haar geheim bestond... ook voor mij zelf is het een geheim gebleven.'

MET deze woorden rechtvaardigde de Vlaamse schrijver Filip de Pillecyn de mystificatie waarop hij zijn novelle 'Monsieur Hawarden' liet berusten; in de wetenschap dat het verhaal wel degelijk historische achtergronden kende. Misschien dat in dezelfde woorden ook de uitdaging besloten ligt die de Vlaamse regisseur Harry Krümel aanzette tot de verfilming ervan. Zeker is dat De Pillecyns ontboezeming de kern vormt van een literair conflict rond Monsieur Hawarden, dat in en door Krümels film, zijns ondanks, treffend geïllustreerd wordt.

IN het bevolkingsregister van de Belgische gemeente Recht, in de streek waar Ardennen en Eifel elkaar ontmoeten, berust een merkwaardige overlijdensakte, opgemaakt de 2e maart 1863. Volgens het document was de voorgaande dag overleden: Arthur Hawarden, geboorteplaats onbekend. In de marge staat een op verzoek van familieleden aangebrachte rectificatie, gedateerd 25 juni 1863, die erop neerkomt dat monsieur Hawarden geen meneer maar een juffrouw is, Maria Meliora Gillibrand geheten.

DEZE AKTE plus een verloren gegaan notitieboekje vormen de sleutel tot een geschiedenis die door de weinige aanknopingspunten even fascinerend als intrigerend is. Er staat daarin maar één ding vast: een als man verklede vrouw heeft ongeveer vijftien jaar gewoond in het gehucht Pont, nabij Ligneuville.

Ellen Vogel en Hilde Uitterlinden

Zij leefde er in de woning van een rentmeester, had alleen een bijzondere aandacht voor diens 12-jarige neefje Alex Micha en bleef verder een onbekende, zo luiden veronderstellingen. Ook zou zij een dienstmeisje bij zich hebben gehad, de enige die haar ware identiteit kende, maar die haar verliet. Aan Monsieur Hawarden heeft de opgegroeide Alex echter zoveel bijzondere herinneringen overgehouden, dat hij deze opschreef. Die aantekeningen vormden de basis voor een roman van de Waal Henri Pierre Faffin. Deze vroeg weer rond 1930 aan een collega-leraar aan een middelbare school zijn boek in het Nederlands te vertalen. De collega, de al eerder genoemde Filip de Pillecyn, was zo geboeid door het gegeven, dat hij het verhaal herschiep, daarbij het gespeur en gefantaseer van Faffin latend voor wat het was. De Pillecyn koos zijn uitgangspunt bewust anders. Hij wilde aan het geheim niets afdoen en geen verklaringen zoeken, zoals Faffin, overigens heel intelligent, deed.

DAT HARRY KRÜMEL dus juist het verhaal van De Pillecyn uitkoos voor verfilming zou genoeg kunnen zeggen over de bedoelingen waarmee hij 'het geval Hawarden' benaderde. Krümel liet Faffin - afgezien van enkele dramatisch bruikbare elementen - links liggen. Zijn keuze leek juist: niet de Dichtung, maar de Wahrheit, al berust deze op een minimum aan gegevens en laat ze veel ruimte voor verschillende uitleg open.

Maar u komt bedrogen uit. De Monsieur Hawarden van Harry Krümel koestert het geheim niet, maar geeft het antwoord van Faffin, kant en klaar. Deze Hawarden is een voortvluchtige, uit hoge Parijse kringen afkomstige jonge vrouw, die de rivaal van haar minnaar heeft gedood, nadat deze eerder in een duel werd doodgeschoten. Om de justitie te ontvluchten en zich van dit met bloed bevuilde verleden volledig los te maken, reist ze heel Europa door, vergezeld van een kamenierster.

GEKWELD door herinneringen, moe van het reizen, vindt ze, via bemiddeling van een ver familielid, onderdak bij een rentmeester in Pont. Noch hij, noch zijn vrouw, zijn zoon Axel of het personeel weet wie monsieur is; of zij houden begripvol hun mond. Met Axel wandelt en praat Hawarden veel; het enig aanwezige kind krijgt bijzondere aandacht van hem. Zeker als de kamenierster bij een vechtpartij tussen twee knechten die naar haar gunsten dingen, ongelukkigerwijze gedood wordt, nota bene net nadat zij aangekondigd heeft Hawarden te willen verlaten. Dan vertrekt Hawarden naar Spa, om zich als vrouw nog eenmaal in een liefdesavontuur te storten. Het wordt een ontgoocheling en verbitterd komt ze terug in het huis van de rentmeester. Op haar vele brieven naar huis komt eindelijk een antwoord: moeder is dood. Monsieur Hawarden roept de kleine Axel bij zich. Als de jongen in de deuropening staat, schrikt hij niet eens van Meliora Gillibrand in vrouwenkleden. Zij streelt hem en zijn hoofd rust een tijdje tegen haar borst. Als hij tenslotte weggestuurd is, en de deur is dichtgevallen, weerklinkt een schot.

IN Krümels Hawarden (zijn speelfilmdebuut) zijn veel fouten en missers aanwijsbaar (de lengte, het misplaatste 'citeren', de gebrekkige dialoog) maar toch roept hij een volkomen toereikende sfeer op waarbinnen dit drama zich zou hebben kunnen voltrekken, waarbij hij een enorme steun had aan scenarioschrijver Jan Blokker en cameraman Eddy van der Enden. Blokker plaatste twee opvallende accenten. De kamenierster Victorine (bij Faffin als Jenny in een volkomen ondergeschikte rol) plaatste hij op het tweede plan. Haar dood is een opzettelijke en duidelijke verwijzing naar de dood van Meliora's minnaar. Bovendien rondt hij het drama op eigen gezag af door zelfmoord. Ook voert Blokker een rondreizende verteller in, die met toverlantaarnplaatjes een gruwelijke geschiedenis vertelt, die opnieuw een verwijzing is naar het leven van Hawarden. Dat zijn artistiek gezien even krachtige als verraderlijke toevoegingen. Het maakt van een verhaal met vraagtekens een verhaal met uitroepetekens. Krümel bouwt hier consequent op door: eigenlijk loopt zijn monsieur Hawarden van begin af aan als verklede vrouw rond, zodat de 'ontknoping' feitelijk nauwelijks een verrassing inhoudt.

DAT Monsieur Hawarden desondanks toch een boeiende en bijzondere film is, dankt hij aan méér dan het knappe spel van Ellen Vogel (Hawarden) en Hilde Uitterlinden (Victorine) of de bewonderenswaardige fotografie van Eddy van der Enden. Krümel heeft in Monsieur Hawarden de extra-dimensie die De Pillecyn gestalte wist te geven, bewaard: de beklemmende erotische onderstroom die het verhaal hoog tilt. Soms heeft men het gevoel naar een Bergman te kijken, zo angstaanjagend en huiveringwekkend is de ernst in de subtiële verhouding Hawarden-Victorine-Axel, die twee sterke hoogtepunten kent: de dood van Victorine en van Hawarden. Maar De Pillecyn had wel gelijk. Het geheim van Meliora Gillibrand had bewaard moeten blijven; zelfs een poging tot ontsluiting is misplaatst.

CASPER VOGEL

Ontwikkelingshulp (3)

KRITIEK op wat professor Brugman heeft aangevoerd over de ontwikkelingshulp hoeft niet te betekenen, dat men zijn conclusie in het geheel niet kan aanvaarden. Ontwikkelingshulp in haar huidige vorm is een lapmiddel, omdat zij in hoge mate instrument is om onze eigen politieke, strategische en economische belangen te bevorderen. En die belangen zijn in de loop van vier eeuwen koloniale geschiedenis eenzijdig naar onze hand gezet. Zij zijn in veel opzichten tegengesteld aan die van de ontwikkelingslanden. Dit wordt bewezen door de kreten om protectie en overheidssteun van scheepvaart, handel, landbouw en industrie, zodra de ontwikkelingslanden niet langer object van aalmoes zijn, maar in staat blijken een klein vuistje te maken.

MEN kan respect hebben voor wat dit bedrijfsleven aan technologische prestaties heeft verricht, zijn kracht ligt zeker niet in de sociale verheffing van de mens. Als het in het Westen een bijdrage daartoe heeft geleverd, dan is dat omdat hier de partner i.c. de vakbeweging een positie van kracht had opgebouwd, die deze vakbeweging in staat stelde zich met het bedrijfsleven te meten. Het vrijbuitertje, ongeordende particuliere initiatief heeft – met steun van zijn overheden en al vanaf de tijd van de Oost- en Westindische Compagnie – in de afgelopen drie eeuwen de wereld in een situatie gebracht, waarin voor 20 procent van de wereldbevolking een voorheen ongekende welvaart heerst die voor een niet gering deel is opgebouwd ten koste van de andere 80 procent. Deze situatie vereist ingrijpende structurele veranderingen waarbij wij er niet aan zullen kunnen ontkomen een stuk van onze eigen welvaart ten behoeve van een rechtvaardige herverdeling van het wereldinkomen prijs te geven. Wat nationaal na de tweede wereldoorlog als een onvermijdelijke zaak werd gezien, de herverdeling van het nationale inkomen, kan internationaal niet worden afgewezen zonder dat dit ernstige repercussies voor de internationale arbeidsvrede zal hebben. Die herverdeling kan op twee manieren tot stand worden gebracht: door een geleide ordening van de wereldmarkt in samenwerking tussen ontwikkelde en ontwikkelingslanden of door een confrontatiepolitiek van de ontwikkelingslanden tegenover de ontwikkelde landen.

DE ONTWIKKELINGSHULP – zeker in haar huidige vorm – speelt hierbij maar een zeer beperkte rol. Zij is tot nu toe vooral gericht geweest op infrastructurele projecten die in feite de ontwikkelingslanden nog meer dienstbaar hebben gemaakt aan het westelijke bedrijfsleven. Deze projecten – wegen, bruggen, scholen, stuwdammen – zijn op zichzelf niet rendabel, maar vragen wel vaak hoge onderhoudskosten. Het gevolg is, dat de regeringen van de ontwikkelingslanden voor de aflossing van de westelijke hulp voor deze projecten, ook al is die hulp verschaft met een lage rentevoet, moeten putten uit de beperkte (en dalende) inkomsten van hun export. De terugbetaling van deze financiële bijstand vormt daardoor een steeds zwaardere last op de begroting van de ontwikkelingslanden, die niet verlicht wordt door opbrengsten uit de projecten zelf. Integendeel, daar moet nog steeds geld bij.

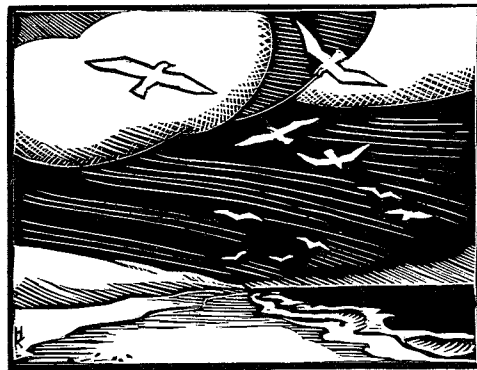
EEN aantal ontwikkelingslanden heeft geprobeerd die infrastructurele projecten wel rendabel te maken door ze tot basis van hun eigen industrialisatie te maken. Ghana bouwde een grote stuwdam in het Volta-meer, legde een moderne haven aan bij Tema, zorgde voor wegen die beide centra verbonden, verplaatste de bevolking die door het water van het nieuwe stuwmeer moest verhuizen, naar nieuwe woongebieden. Er werden eigen staatsfabrieken neergezet die de gelden zouden moeten opleveren, waaruit de infrastructurele objecten zouden kunnen worden afbetaald. Deze politiek is mislukt. De fabrieken werkten slechts ten dele rendabel; zij hebben – zeker met het ongeschoolde personeel en gebrek aan kader – een aanlooptijd nodig om winstgevend te worden.

UNILEVER en Firestone kunnen zich een dergelijke verliesgevend aanlooptijd permitteren. De overmatige winsten elders maken dat wel goed. Maar Ghana was afhankelijk van de opbrengst van zijn voornaamste exportprodukt, cacao. Daarvan zakte de wereldprijs in korte tijd tot een kwart van het peil, dat de cacao-prijs had toen Ghana onafhankelijk werd. Terwijl hier de prijs van een reep chocola lange jaren een kwartje bleef, hoewel onze cacao-industrie toch verder investeerde en uitbreidde, en zich de jaarlijkse loonronde permitteerde, kon Ghana uit de opbrengst van zijn cacao niet eens meer de aan de boeren gegarandeerde prijs uitbetalen. Van afbetaling van de schulden uit die opbrengst kwam uiteraard helemaal niets meer. Het moest daartoe steeds meer putten uit de reserves die het aan het begin van de onafhankelijkheid had. En we zien dan ook nu, dat een aantal van de staatsfabrieken werd opgekocht door het westerse bedrijfsleven dat er kennelijk wel brood in ziet om ze rendabel te maken. En daarmee is de oude structuur hersteld: de ontwikkelingslanden blijven de grondstoffenleveranciers, de ontwikkelde landen hebben de industriële verwerking daarvan in handen, of deze zich nu hier bevindt of in de ontwikkelingslanden zelf.

GHANA had zich waarschijnlijk de aanlooptijd van een onrendabel industrieproject kunnen permitteren, als de prijs van zijn grondstoffen ten minste stabiel was gebleven. Maar wie daaraan begint, jaagt de handel tegen zich in het hooi. Het moet daartoe steeds meer putten uit het hooi van de cacao-prijs. Haalt Ghana het in zijn hoofd de cacao zelf industrieel te verwerken, dan komt onze industrie in touw. (Laatste jaarverslag van Bensdorp: 'Bij de huidige ontwikkelingen groeit een situatie, waarbij Nederland in het kader van ontwikkelingshulp de toch al gesubsidieerde industrie in de oorspronglanden verder zal steunen, ten detrimente van de eigen nationale industrie'). En mocht Ghana nog de euvelen moed hebben, de cacao met eigen schepen naar de afzetmarkten te vervoeren, dan staan onze reders onmiddellijk op de stoep bij de regering om te vragen deze 'vlagbevoorrechtiging' met scherpe represailles maatregelen te beantwoorden.

DIT alles maakt duidelijk, dat een ordening van de wereldgoederenmarkt en de internationale arbeidsmarkt noodzakelijk is. Er is daarvoor al enige jaren een organisatie werkzaam,

de Unctad, de Conferentie van de Verenigde Naties voor Handel en Ontwikkeling. Zij beoogt door samenwerking tussen ontwikkelde en ontwikkelingslanden deze ordening tot stand te brengen. Maar de laatste conferentie van Unctad, in februari en maart vorig jaar in New-Delhi gehouden, en de ontwikkelingen sindsdien (weigering van EEG en VS aan de internationale suikervereenkomst deel te nemen) hebben aangetoond, dat die poging voorlopig tot mislukking is gedoemd. Minister

Houtsnede: Han Krug

Udink mag dan in New-Delhi zijn banvloek hebben uitgesproken over 'allen die op de conferentie de doem van mislukking legden', hij zal nu ruim een jaar later niet in staat zijn één onderdeel te noemen, waarop één van de schaarse aanbevelingen van de conferentie uitzicht op verwezenlijking biedt.

STEEDS meer lijken we de weg op te gaan van de confrontatie, de enige taal blijkbaar die deze samenleving verstaat om wensen en verlangens verwezenlijkt te krijgen. Het is niet zonder reden, dat radicale landen als Algerije en Guinee in onderhandelingen met westelijke particuliere investeerders de gunstigste voorwaarden weten af te dwingen. De onrust op het platteland van de ontwikkelingslanden neemt steeds meer toe. Minister Udink liet op zijn jongste Latijns-Amerikaanse reis wat strooigoed aan ontwikkelingshulp achter, maar de regeringen die ervan profiteerden, zien hun positie steeds meer ondermijnd door een in felheid toenemende guerrillaslag.

In Latijns-Amerika, in zuidelijk Afrika, in Pakistan, in India gromt een steeds grimmiger wereld die zich met de dag sterker bewust wordt van de ongelijke verdeling van de welvaart in de wereld. De tijd die ons gelaten wordt om door vergaande concessies, ook van een stuk van onze eigen welvaart, aan een constructief alternatief mee te werken, lijkt niet zo heel lang meer.

DICK SCHERPENZEEL

SPRINKHANEN

DE woestijnsprinkhaan is voor het derde achtereenvolgende jaar op de terugtocht, ofschoon nog steeds in sommige gebieden een sprinkhanenplaag zou kunnen terugkeren. Dit meent de controle-commissie voor woestijnsprinkhanen van de Voedsel- en Landbouw Organisatie der Verenigde Naties. De commissie gelooft, dat dit ten dele te danken is aan de gedurende de zomer van 1966 beëindigde campagne van zes jaar onderzoek, opleiding van bestrijders van sprinkhanen en voortdurende waakzaamheid, waarbij 42 landen betrokken waren.

(Uit Unesco-Nieuws)

God wil doodgaan

OM misleiding via de titel te voorkomen: het bestaan van God als objectieve entiteit (die bijvoorbeeld kan willen doodgaan) laat ik buiten beschouwing omdat die vraag niet belangrijk is. Er kan rustig over God gesproken worden als bestaand wezen, omdat er een aantal mensen in gelooft. Alles bestaat in zoverre het menselijk geloof het erkent: de mens is de maat aller dingen.

Hermans (in 'Wittgenstein in de mode' blz. 58) signaleert wel en zeer terecht het verschijnsel dat zij, die bijvoorbeeld discussiëren over de dood van God, stelselmatig de logische erkenning vermijden dat God helemaal nooit bestaan heeft. Deze bijna instinctieve afweer tegen 'God is er ook nooit geweest' is misschien, indirect onbewust, ook gebaseerd op de overtuiging, dat God heeft bestaan omdat er in geloof is. God is dood, omdat het geloof dood is. Als ik dus zeg: God wil doodgaan, bedoel ik dat de gelovigen van hun oude geloof af willen. Dit is de evolutie in het huidige christendom.

TWEE DINGEN springen in de evolutie sterk naar voren:

1e: de interkerkelijke integratie: vergaande toenadering tussen katholieke, protestante en oost-europese christenen, oecumenische bewegingen, wereldraad van kerken etc. Dit is de eerste en nog niet wezenlijke afbraak van God. God wordt door allen erkend, maar de differentiatie in de erkenning van God is niet meer terzake. Ik vind die onderlinge toenadering goed en belangrijk.

2e: de sterke gerichtheid van de christenen op de wereld. Er zijn voorbeelden te over van ontwikkelingssamenwerking binnen kerkelijk verband en kerkelijke vredesgroepen, terwijl ook de laatste encyclieken zich meer bezighouden met wereldproblemen dan met zuiver-theologische kwesties. Het formele verbod van de pil en het priesterhuwelijk zijn naweeën van het wrakke instituut, dat van veel minder belang is dan de twee genoemde tendenties, die het levende christendom vertegenwoordigen. Die gerichtheid op de wereld is wel een wezenlijke afbraak van God.

HET is de erkenning, dat de oude God een alibi was. Het is de verdringing van God uit een actieve, de wereld in goede banen leidende rol, naar een passieve rol. De christenen nemen de actieve rol van God over. De werkende goddelijke kracht is de activiteit van hen, die erin geloven of anders gezegd: de menselijkheid en de wil de wereld goed te maken representeren God. Ook deze ontwikkeling vind ik goed en belangrijk, omdat het zaak is dat de mensen aan hun wereld sleutelen.

Deze moderne religie is toch nog steeds een mythe, of beter: de ene mythe heeft de andere verdrongen omdat we de mythe nog niet helemaal kunnen missen. Er moet een achtergrond zijn, een rechtvaardiging van het eigen handelen om op terug te vallen. Zoals de oude, besturende, recht uitoefenende God een mythe was, zo is ook menselijkheid die iets vertegenwoordigt wat God moet zijn: mythe. Ik vind dat helemaal niet afkeurenswaardig, oneerlijk, laf of wat dan ook. Maar wanneer deze ontwikkeling logisch doorgaat zal de religie geen religie meer zijn en zich dan toch nog, bedrieglijk, zo presenteren.

DE LOGISCHE voortzetting is nl., geloof ik, deze: Ook de nieuwe God, die alleen een aanzet tot menselijkheid is, vervaagt. Menselijkheid wordt steeds meer een waarde op zichzelf, die niets meer hoeft te vertegenwoordigen. De rechtvaardigheid moet niet van een God komen, maar van de mens. Daarmee is de goddelijke functie een menselijke functie geworden: het geloof in iets, dat niet meer functioneert, verdwijnt. Nu is er het besef, dat de oude God een alibi was. Daaruit volgt het besef dat ook menselijkheid, die iets representeert, een alibi is. Daarmee heeft de godsdienst zichzelf, al voorbij het evolutiestadium, overbodig gemaakt.

IK GELOOF echter, dat de godsdienst zichzelf niet overbodig zal maken en geen consequenties zal trekken. Daarom bedriegt zij de mensen. Een godsdienst, die feitelijk het absolute criterium, het recht en het uiteindelijk doel (God) niet meer erkent heeft haar vertroostende functie verloren. De vertroosting is het wezen van elke religie. De gelovige kan zich met de dingen verenigen, omdat er een hogere instantie en een opperste rechtvaardigheid is. Als die er volgens de theologen niet meer is, moeten die theologen onmiddellijk vertrekken. Dan moeten ze zich expliciet distantiëren van de religie, omdat ze die voor zichzelf hebben uitgehold. (Wat bijvoorbeeld het geval is met de Duitse theologe Dorothee Sölle.) Het zou niet eerlijk zijn, als de goddeloze theologen, goddeloos ook wel letterlijk, de richtlijnen zouden gaan geven in de godsdienst, die vertroostend moet zijn. De god-lozen moeten zich afscheiden van hen, die vast willen houden aan de mythe. Gewoon een kwestie van sportiviteit.

MAAIKE MEIJER
(Uit de Jeugdkrant van 'De Groene')

Seksuele ervaring van studenten

VAN de manlijke studenten in ons land heeft 43 procent coïtuservaring, van de meisjes slechts 29 procent. In Duitsland en Denemarken zijn deze percentages meer dan vijftig procent en voor beide geslachten gelijk. Een nog groter verschil tussen jongens en meisjes in ons land blijkt uit hun attitude t.o.v. voorechtelijk geslachtsverkeer. Het percentage jongens dat tolerant hier tegenover staat (mits plaatsvindend binnen een duurzame liefdesrelatie) is tweemaal zo groot als dat van de meisjes (resp. 79 en 41).

ALDUS zegt prof. dr. C. J. B. J. Trimbos in een artikel in Quod Novum, blad voor de Rotterdamse academische gemeenschap, waarbij hij het boek Studenten-Sexualität van Giese en Schmidt in relatie brengt met een onderzoek onder Nederlandse studenten van het Gemeenschappelijk Instituut voor Toegepaste Psychologie, waarvan de resultaten nog niet zijn gepubliceerd.

ONDER het kopje 'Dubbele Moraal' schrijft prof. Trimbos dat het onderzoek van het GTP heeft aangetoond dat de dubbele moraalstandaard – althans in de onderzochte groep – nog duidelijk aanwezig is.

IN het onderzoek van Giese en Schmidt is aan het licht gekomen dat voorechtelijke seksuele betrekkingen door de overgrote meerderheid van de Duitse en Scandinavische studenten worden geaccepteerd, terwijl deze tolerantie in de V.S. aanzienlijk lager is. Bij meisjesstudenten is in Scandinavië en Duitsland het voorechtelijk geslachtsverkeer veel frequenter dan in Amerika.

VOORTS komen Giese en Schmidt tot de conclusie dat het percentage studenten in Scandinavië en Duitsland, dat tolerant staat tegenover voorechtelijk geslachtsverkeer, belangrijk groter is dan het percentage dat ook werkelijk coïtuservaring heeft.

IK denk er ZO over

GEKLETS

U MOET me niet kwalijk nemen, maar is dat hoofdartikel over Spanje in M. en W. no 6 nu ontsproten aan de pen en het brein van een humanist in de jaren 1969? Wilt u wel geloven, dat ik zou kunnen vloeken bij het lezen van dit nare, slappe, bijna huichelachtige geklets. Is er dan niemand in ons Verbond die z'n mond wagenwijd durft open te doen om de schijndemocratie aan de kaak te stellen en heel het huichelachtig gedoe van onze regering met z'n woordvoerder als Luns? Het is voor ons humanisten niet genoeg te zeggen: 'Kijk, die meneer Franco doet zo lelijk, hij is zo slecht, hij is zo gemeen,' en ons dan omdraaien en een mooie plaat van Mozart opzetten om al die nare dingen uit ons humanistische hoofd te verdrijven. Dan zijn we net zo stupide als die mensen die indertijd langs de Amsterdamse gracht stonden te kijken naar een man die in die gracht gevallen was. En maar niets deden 'omdat ze toch niet konden zwemmen of zo'. Ik geloof, dat wij humanisten, al net zo vastgeroest zijn als de christenen in hun kerk. En ik zou graag willen dat daar wat verandering in kwam. Dat is hard nodig, want anders kunnen we ons Verbond net zo goed opheffen. Want dan heeft het z'n strijd voor het bestaansrecht van de mens verloren. Maar dan heeft de mensheid de laatste halve eeuw voor niets geleefd. Want, laten we wel wezen, dat we als humanisten nu toegang hebben tot de gevangenis en de zorg voor de soldaten is nog geen vooruitgang op de weg naar meer menselijkheid. Dat is hoogstens een stap op de weg der gelijkheid met de confessionelen, die deden dat al jaren. En moeten we dáár trots op zijn?

ER IS, mijne heren, nl. geen herinnering aan een Spaanse tragedie. Die tragedie leeft nu, heden ten dage, op het moment dat u dit leest nog, in alle verschrikkelijke werkelijkheid die u zich maar kunt indenken, steeds voort. En dat kán omdat zgn. democratische landen als Nederland halfzachte journalistiek bedrijven en jaarlijks miljoenen mensen uit die landen gedachteloos naar goedkope vakantie-adressen reizen, onwillig te denken aan de grote ellende en rechteloosheid waarin hun medemensen in dat mooie vakantieland verkeren, ja, zeg maar gerust kreperen. Maar ja, het zijn natuurlijk weer de financiële belangen die een 'democratisch' (ja, heus, tussen aanhalingstekens) land verbieden tegen dictaturen als Spanje, Griekenland, enz. in te gaan.

Daarom zou ik willen dat ons HV zich wat menselijker opstelde, d.w.z. wat kritischer tegenover onmenselijke toestanden. Doen we dat niet, dan hebben we niet het recht te klagen dat andere mensen zich niet geroepen voelen zich bij ons aan te sluiten.

P. BERKENBOSCH

ABORTUS PROVOCATUS

IN het nummer van jl. donderdag 19 maart van de Delftsche Courant werd bericht over de arrestatie van een arts verdacht van het plegen van abortus provocatus. In dit verband zij gewezen op de enquête, die zojuist onder de Nederlandse vrouwen gehouden is door de Nederlandse Vereniging voor Vrouwenbelangen,

vrouwenarbeid en gelijk staatsburgerschap. De resultaten daarvan zijn nog niet bekend. Het laat zich evenwel aanzien dat een zeer grote meerderheid der geënquêteerden vóór afschaffing van de totaal verouderde wetgeving op dit gebied is.

Men realiseert zich dat, zoals in zo vele gevallen, ook hier weer alleen de onbemiddelden het slachtoffer zijn. De bemiddelde vrouwen immers kunnen zonder veel moeite (maar met hoge kosten!) de door hen gewenste ingreep bv. in Engeland, een der vele landen waar de wet in dit opzicht reeds is gehumaniseerd, legaal – en uiteraard door daartoe bevoegden – laten verrichten.

VOORTS vestigt ondergetekende graag nog de aandacht op een z.i. zeer belangrijk artikel over dit onderwerp in Hervormd Nederland van 1 februari. De schrijver, R. Kaptein, constateert terecht dat de betrokken vrouw thans geheel afhankelijk is van de arts, die kan weigeren tot handelen over te gaan als dat tegen zijn principes ingaat.

De heer Kaptein werpt vervolgens een aantal vragen op, w.o. de volgende. Moet de overtuiging van de vrouw zonder meer wijken voor die van de arts? Is het adequaat, dat haar overtuiging eigenlijk in het geheel geen rol speelt? Als 'haar geweten haar zegt dat het kind niet geboren mag worden, hebben dan anderen het recht daar niet naar te luisteren en haar te dwingen het (ongewenste, en dus niet welkome) kind ter wereld te brengen? Hij constateert verder dat het oude principiële uitgangspunt: 'alleen abortus provocatus als het lichamelijke leven der vrouw daarmee gered kan worden', niet meer haalbaar is, en vindt dat ernstig moet worden overwogen de strafbaarstelling van abortus provocatus (natuurlijk afgezien van ingrepen door onbevoegden) af te schaffen.

D. VAN DER KELLEN, ing.

GESCHOKTE OECUMENE

KARDINAAL Alfrink heeft de drie Utrechtse studentenpastores voorlopig verboden verder priesterlijke functies uit te oefenen. De kardinaal besloot hiertoe nadat opnieuw een reformatorische predikant een belangrijke rol had gespeeld in een experimentele vastendienst van de Utrechtse studentenparochie. Ditmaal sprak de doopsgezinde dominee T. van Veen uit Utrecht het consecratiegebed uit. Hij werd daarbij geassisteerd door de in de studentenparochie eerst-verantwoordelijke pastor dr. J. H. Kamphuis. (Het woord 'pastoor' is uit de mode!)

ALLEREERST principiële bezwaren hadden de kardinaal er toe gebracht de drie studentenpastores in hun priesterlijke functies te schorsen, omdat zij een dominee hadden laten voorgaan in een eucharistieviering. Dat de maatregel hard aangekomen is, schreef hij vooral toe aan de formulering van het kerkelijk wet-

boek dat over ketterij spreekt in zo'n geval. Als protestants Nederland zich hierdoor verketterd zou achten, dan 'zou mij dat bijzonder spijten, want dat is niet de bedoeling geweest', aldus kardinaal Alfrink. Hij zei begrip te hebben voor de wens van de studentenpastores om verder te gaan op de weg van de oecumene, maar de vragen over sacrament, ambt en eucharistie mogen, aldus de kardinaal, 'niet worden toegedekt'. Hij meent dat dit in Utrecht wel is gebeurd.

De secretaris van de St. Willibrords-Vereniging, pastoor Roeleveld, zei het heel simpel: 'Wij moeten voorkomen dat onze gelovigen de predikant als ambtsdrager gaan erkennen door hem te plaatsen in de ambtsbediening van de rooms-katholieke kerk.'

De oecumene gaat dus niet zo ver, dat katholieken mogen gaan menen, dat een dominee eigenlijk net zo 'gewijd' is als een priester. De laatste blijft het monopolie hebben van 'het middelaarschap tussen God en de mensen', zo mag men concluderen.

DE HEER J. C. Mandersloot vindt (in het Haarlems Dagblad) die hutsput van de oecumene ook maar onzin. Hij meent: 'Gezien de activiteit der oecumene (Wereldraad der Kerken), die ook in ons land werkzaam is en waar roomse priesters met predikanten van allerlei pluimage alle geloofsverschillen opzij zetten, roepen om vrede waar geen vrede is en pleisteren met loze kalk, wordt de wanorde en geestelijke inflatie steeds groter. Doordat predikanten deelnemen aan de eucharistie in de Roomse Kerk, bedrijven zij valse profetie en bewijzen zij daarmee niet door God geroepen te zijn. En zij die herders der kudde moesten zijn, zijn veranderd in blatende schapen die, hun eigen schapen in de steek latend, achter vreemde herders aanlopen die een Evangelie brengen dat niet naar de H. Schrift is en waarvan de Apostel Paulus zegt 'Wie dit brengt, die zij vervloekt'. (Zie Galaten I vers 6 t.m. 10.)

Ook de gewone leden in de Roomse Kerk weten langzamerhand niet meer waar ze aan toe zijn. De enige remedie is op te houden met dit hoogkerkelijke gedoe en inplaats van mooie toga's en gewaden, liturgie, formulieren en zwevende gezangen, aan hen, zowel roomsen als protestanten, het Volle Evangelie te prediken, d.w.z.: de Bijbel van kaft tot kaft, dus zonder Bijbelkritiek, bevrijd van dansen en toneel, in of bij de kerk en menselijke hiërarchie zoals Concilie en Synode, de een nog uitnemender dan zichzelf.'

Het lijkt natuurlijk wel vreemd dat 'de geest Gods' mag verenigen, en dat de christenen gescheiden moeten blijven. Maar wie zou op dit terrein logica willen zoeken?

GRIEKSE TERREUR

De rectores magnifici van de Nederlandse instellingen van wetenschappelijk onderwijs hebben op 8 maart uit Groningen de Griekse ambassadeur te 's-Gravenhage een brief gezonden waarin zij protesteren tegen het ontslag van 54 hoogleraren en docenten van Griekse universiteiten en hogescholen. De voor het ontslag aangevoerde motivering is van zuiver politieke aard. Zij zijn geschokt door een zo massale onderdrukking van de vrijheid der wetenschap juist in Griekenland, de bakermat van het wetenschappelijk denken. Zij protesteren tegen deze en elke maatregel welke de fundamentele vrijheid van het wetenschappelijk onderwijs en onderzoek aantast.

Waarom ik geen christen ben
door Bertrand Russell

Het boek bevat een zorgvuldige selectie uit de rijke hoeveelheid essays, die Russell sinds zijn eerste publicatie heeft geschreven. Russell stelt in zijn geschriften de plaats van de mens in het universum aan de orde. Hij doet dit op een ironische en sprankelende wijze en bedient zich daarbij van het proza, waarom hij mede zo befaamd is geworden.
vertaling: Paul Edwards
268 blz. f 14,50

Geschiedenis van het Humanisme in Nederland
door dr. A. L. Constandse

'een boeiende geschiedenis van een belangwekkende stroming die veel grote Nederlanders heeft voortgebracht.'
190 blz. f 8,90

De mens zonder alternatief
door Leszek Kolakowski

In Polen en ver daarbuiten is Kolakowski bekend geworden door zijn anti-dogmatische wijze van denken. Deze nieuwe marxistische denktrant maakt Kolakowski tot een interessante, maar ook scherpzinnige gesprekspartner voor niet-marxisten.
260 blz. f 18,90

Religie zonder openbaring
door Julian Huxley

De schrijver eindigt met:
'Ik geloof in transhumanisme'; als er maar eerst voldoende mensen zijn die dit naar waarheid kunnen zeggen, dan zal de mensheid op de drempel staan van een nieuwe bestaansvorm, net zo verschillend van de onze als de onze is van die van de Pekingmens. En dan zal de mensheid eindelijk bewust haar ware roeping vervullen.
Dit boek behoeft naar onze mening geen verdere aanbeveling. Het is verkrijgbaar bij het Humanistisch Verbond.
208 blz. f 9,50

Essays van een Humanist
door Julian Huxley

Nu in Nederlandse vertaling.
Enige opstellen van deze bekende auteur, die hiermede een eigen bijdrage aan de humanistische gedachtenwereld levert.
263 blz. f 14,90

Pico della Mirandola
door dr. J. Hemelrijk

Een vertaling van de beroemde rede over de Menselijke Waardigheid.
Deze prachtige uitgave mag in geen enkele humanistische bibliotheek ontbreken.
56 blz. f 6,90

De hemelsleutel
door Leszek Kolakowski

In het eerste deel becommentarieert Kolakowski episodes uit het Oude Testament. In het tweede deel van deze bundel worden dertien fabels verteld, die volkomen absurd lijken. Maar juist in die absurditeit wordt het groteske van het menselijke leven aangetoond.
161 blz. f 10,90

Kennis van Goed en Kwaad
door dr. Libbe van der Wal

'de schrijver richt zich tot de ontwikkelde lezer, van wie hij geen filosofische geschooldheid eist. Hij vermijdt het vaak hinderlijke vakjargon. Zijn betoog is glashelder, zijn wijze van schrijven levendig en boeiend.'
270 blz. f 6,90

Rede en Religie in het humanisme
Een serie opstellen van:
J. P. van Praag, H. J. Blackham, T. T. ten Have, Albert Daan, Libbe van der Wal, H. Bonger, H. Redeker, D. H. Prins, M. A. Romers, P. Schut, G. M. Sterrman, Kwee Swan Liat.
248 blz. f 9,90

U kunt deze uitgaven uitsluitend bestellen door storting of overschrijving van het verschuldigde bedrag op giro 304960 t.n.v. het Humanistisch Verbond, Utrecht.

ANNONCES:

Wij zoeken hulp en gezelschap voor alleenstaande oude dame (77), met eigen woning en tuin te Hoenderloo (Gld.).
Geboden wordt eigen kamer met cv, kost en inwoning vrij.
Voor verdere inlichtingen tel. 05760 - 1 61 19.
Brieven onder no. 10 aan Adm. Mens en Wereld.

Woord van de Week

Indien u nu f 3,75 overschrijft op postrekening 58 t.n.v. 'Het Woord van de Week' te Utrecht ontvangt u alle nog verschijnende nummers in het 2e kwartaal gratis en heeft u het abonnement over het 2e halfjaar voldaan. Het Woord van de Week bevat o.m. de teksten van de radio-lezingen.
Proefnummer gratis.

Zo juist verscheen het rapport

ECHTSCHIEDING

24 blz. f 2,50

Dit rapport is van een commissie, ingesteld door de Humanistische Stichting Socrates, na een juristenconferentie over dit onderwerp. De inleidingen daarvan verschenen in 1966 in druk onder de titel Humanisten over echtscheiding.
32 blz. f 1,80

Beide uitgaven uitsluitend te bestellen door storting of overschrijving op postrekening 30 49 60 t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht.

De zin der Vergelding
van
Prof. Dr. L. Polak

Van dit uit 2 delen bestaande standaardwerk is nog een klein aantal exemplaren in voorraad. Prijs f 7,50 per twee delen.

Bestellingen uitsluitend per giro 30 49 60 t.n.v. Het Humanistisch Verbond - Utrecht.

INDEX-CIJFERS

van de kosten van het levensonderhoud voor gezinnen van hoofd- en handarbeiders (exclusief sociale lasten) volgens opgave van het Centraal Bureau voor de Statistiek.

1958	117	
1959	118	stijging 0,85%
1960	121	.. 2,54%
1961	123	.. 1,65%
1962	127	.. 3,25%
1963	132	.. 3,94%
1964	140	.. 6,06%
1965	147	.. 5,00%
1966	156	.. 6,12%
1967	161	.. 3,21%
1968	?	

Omdat „Aurora” het kapitaal van alle op Index-Benaderingsvoorwaarden gesloten verzekeringen met de bovengenoemde percentages heeft verhoogd, hebben de verzekerde bedragen hun koopkracht behouden.

Hoe gaat dit verder?

In de brochure „Index-Benadering, Hoe en Waarom” wordt verteld op welke wijze „Aurora” haar verzekerden een zoveel mogelijk waardevaste levensverzekering biedt.

N.V. LEVENSVZERKERING-MAATSCHAPPIJ **Aurora**

Nachtwachtlaan 20, Postbus 9200 Amsterdam - Telefoon 78 33 55